

ПСИХОЛОГІЧНІ ФАКТОРИ МОТИВАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Вікторія Мельман

кандидат технічних наук, доцент,
кафедра управління проектами в міському господарстві та будівництві,
Харківська національна академія міського господарства

Діяльність більшості людей, як правило, мотивована не одним, винятковим і всеосяжним мотивом, а комбінацією безлічі різноспрямованих і одночасно діючих мотивів

А.Маслоу

Анотація. Статтю присвячено проблематиці визначення та дослідження мотивації навчально-професійної діяльності студентів вищих навчальних закладів, яка розглядається як система взаємопов'язаних психологічних факторів. Наведено класифікацію факторів мотивації навчально-професійної діяльності студентів ВНЗ, яка містить психолого-педагогічні, особистісні, соціально-психологічні та професійні фактори.

Аннотация. Статья посвящена проблематике определения и исследования мотивации учебно-профессиональной деятельности студентов высших учебных заведений, которая рассматривается как система взаимосвязанных психологических факторов. Приведена классификация факторов мотивации учебно-профессиональной деятельности студентов ВУЗ, которая содержит психолого-педагогические, личностные, социально-психологические и профессиональные факторы.

Сьогодні вища освіта являється один з найважливіших соціальних інститутів суспільства, вона є важливим чинником стимулювання економічного розвитку нашої держави й забезпечення конкурентоздатності економіки на міжнародному рівні.

Однією з найбільш актуальних проблем сучасної вищої освіти є побудова процесу навчання, як основи формування мотиваційної сфери студентів. Саме тому проблема мотивації навчально-професійної діяльності та її динаміки є одним з головних питань сучасної професійної та педагогічної психології (Б.Г.Ананьев, Е.Л.Афанасенкова, Л.І.Божовіч,

І.А.Васильєв, А.А.Вербицький, Т.А.Платонова, С.П.Манукян, А.К.Маркова, Т.А.Матіс, М.В.Матюхіна, А.Б. Орлов, Ф.М. Рахматулліна, М.Г. Рогов та ін.).

У загальному вигляді мотивація навчально-професійної діяльності розглядається як сукупність потреб та мотивів, що визначають різні форми активності усіх суб'єктів освітнього процесу ВНЗ. Важливо підкреслити, що мотивацію навчально-професійної діяльності студентів слід розглядати не тільки як умову ефективного оволодіння знаннями, вміннями та навичками, а й як важливий чинник розвитку особистості майбутнього фахівця.

Ефективність навчальної діяльності забезпечується рядом психологічних факторів, найважливіший з яких – мотиваційний (Є.П.Ільїн, А.Н.Пічників, Г.В.Мухіна, А.О.Реан та ін.). Виявлено, що висока позитивна мотивація може грати роль компенсуючого фактора у випадках недостатньо високих здібностей. Однак, жоден високий рівень здібностей не може компенсувати відсутність навчального та професійного мотиву і не може привести до значних успіхів у навчальній діяльності. Також неодноразово доказано (П.М.Якобсон, А.О.Реан, Ф.М.Рахматуліна, А.Н.Пічників, Г.А.Мухіна, М.В.Матюхіна та ін.), що негативна мотивація або мотивація уникнення невдачі не сприяє якісному навчанню студентів.

Дослідники відзначають необхідність виявлення умов, пов'язаних з формуванням позитивного відношення студентів до навчальної та майбутньої професійної діяльності. Позитивне ставлення студента до процесу навчання у ВНЗ розвивається з розвитком мотивів, які забезпечують саморозвиток, самореалізацію, самовиховання особистості студента та прагнення до надбання професійно-важливих компетенції, навичок, вмінь та якостей.

Однак, не дивлячись на велику кількість робіт в області мотивації навчально-професійної діяльності, багато питань залишаються невирішеними. Дослідження науковців полягають в аспекті вивчення та формування мотивів навчання (М.І.Алексєєва, О.С.Гребенюк, А.К.Маркова та ін.) або з позиції дослідження пізнавальних потреб чи цілей (В.О.Якунін,

М.К.Тутушкіна, С.Д.Смірнов та ін.). Питання ж системного вивчення потреб, мотивів та цілей як структурно поєднаних компонентів і спонук навчально-професійної діяльності студентів вищих навчальних закладів ще недостатньо вивчені педагогічною та психологічною наукою.

Мотив (від лат. *moveo* – рухаю) – спонукальна причина дій і вчинків людини [1]. З праць психологів СЛ.Рубінштейна, О.М.Леонтьєва, Л.І.Божович, Є.П.Ільїна, В.І.Ковальова [3, 4, 6 та ін.], випливає розуміння мотиву як усвідомлюваної чи неусвідомлюваної спонуки до діяльності.

Мотивація навчально-професійної діяльності студентів – система психологічних факторів, яка являє собою єдність спонук студента до навчально-професійної діяльності для вирішення конкретних проблем та навчальних завдань майбутньої професійної діяльності за умов продовження розумової діяльності у не стимулюючих обставинах.

Позитивна мотивація навчально-професійної діяльності сприяє розвитку особистості студента, визначає не тільки напрям, але і способи реалізації різних форм навчальної діяльності, розвиває емоційно-вольову сферу, яка виступає як значима детермінація факторів, що обумовлюють ефективність та специфіку навчальної діяльності в кожен інтервал часу.

Мотивація навчально-професійної діяльності визначається рядом специфічних факторів: характером системи освіти; організацією педагогічного процесу у ВНЗ; особливостями студента (рід, вік, рівень інтелектуального розвитку і здібностей, рівень домагань, самооцінка, характер взаємодії з іншими студентами тощо); особистісними особливостями викладача і передусім системою його стосунків зі студентами та ставленням до педагогічної діяльності; специфікою навчального предмету [7].

Важливо зазначити, що мотивація навчально-професійної діяльності є полімотивованою, оскільки активність студента має різні джерела. Прийнято виділяти три види джерел активності: внутрішні, зовнішні, особистісні [26].

До внутрішніх джерел навчально-професійної мотивації відносяться пізнавальні і соціальні потреби, потреби майбутньої професії (прагнення до соціально схвалюваних дій і досягнень).

Зовнішні джерела навчально-професійної мотивації визначаються умовами життєдіяльності студента, до яких відносяться вимоги, очікування і можливості. Вимоги пов'язані з необхідністю дотримання соціальних норм поведінки, спілкування і діяльності. Очікування характеризують відношення суспільства до навчання як до норми поведінки, яка приймається людиною і дозволяє долати труднощі, пов'язані із здійсненням навчально-професійної діяльності. Можливості - це об'єктивні умови, які необхідні для розгортання навчально-професійної діяльності (наявність ВНЗ, посібників, підручників, бібліотеки тощо).

Серед названих джерел активності, що мотивують навчально-професійну діяльність, особливе місце займають особистісні джерела. До їх числа відносяться інтереси, потреби, установки, еталони і стереотипи та інші, які обумовлюють прагнення до самовдосконалення, самоствердження і самореалізації в навчально-професійній і інших видах діяльності.

Взаємодія внутрішніх, зовнішніх і особистісних джерел мотивації впливає на характер навчально-професійної діяльності та її результати. Відсутність одного з джерел призводить до переструктурування системи навчально-професійних мотивів або їх деформації.

Дослідження проблем особистісного та професійного розвитку студентів, а також психолого-педагогічних умов формування мотивації дає змогу умовної класифікації психологічних факторів мотивації навчально-професійної діяльності студентів ВНЗ (рис.1).

Визначення факторів мотивації навчально-професійної діяльності дає змогу подальших досліджень у даному напрямі та розробки рекомендацій щодо формування мотивації навчально-професійної діяльності студентів ВНЗ.

Література

1. Гончаренко С.І. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
2. Гуменюк О.Є. Психологія інноваційної освіти: теоретико-методологічний аспект: Монографія. – Тернопіль: Економічна думка, 2007 – 385 с.
3. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы. – СПб.: Питер 2006. – 512 с.
4. Ковалев В.И. К проблеме мотивов // Психологический журнал. – 1981. – Т.1. - №1. – С. 110 – 120.
5. Платонов К.К. Краткий словарь системы психологических понятий. – М.: Высшая школа, 1984. – 174 с.
6. Рубинштейн С.Л. Проблема способностей и вопросы психологической теории // Вопросы психологии. – 1960. – №3.– С. 34 – 52.
7. Якунин В.А. Педагогическая психология: Учеб. пособ./ 2-е изд. – СПб.: Изд-во Михайлова В.А, 2000. – 349 с.

Рис. 1. Класифікації психологічних факторів мотивації навчально-професійної діяльності студентів ВНЗ